

A ROKONOK DEBRECENBEN

A HALOTT FOLJGYESZ ÖNGYILKOSSÁGA

Megint divatba jött Móricz Zsigmond műve. A debreceni ebben az évadban a harmadik bemutatója. Kaposváron és a Radnótiban Babarczy László adaptációját játsszák, igaz, egészen eltérő fölfogásban, Debrecenben Szakonyi Károly átíratát állította színpadra Parászka Miklós. Kaposváron éles, precíz, célratörő társadalombírálatot látunk, a Radnótiban lényegében ugyanazok a jelenetek inkább a kellemes, poénos, remek karakteralakításokkal megtámogatott szórakoztatást szolgálják. Kaposváron Péterfy doktor zöld táblán fehér krétával, számadatokkal levezeti a városi vagyont, a közpénz ellopását szolgáló fantomcég működését, Jordán Tamás rendezésében ezek a részletek zenébe fúlnak, mint nem annyira fontos, üres fecsegések.

A regénynek - és nem a Nemzetiben a maga idejében megbukott darabnak - a színrehozatalát természetesen politikai-társadalmi aktualitása indokolja. A szocializmus idejében, amikor a kaposvári változat készült, a társadalmi struktúrák változatlanágáról, a dzsentroid beidegződések, kapcsolatrendszerek, erkölcsök továbbéléséről beszélt a húszas-harmincas évek fordulóján íródott történet, amely különben a maga korában is jórészt arról szólt, hogy száz éve nem változott semmi. A kiinduló anekdotát a jelentéktelen hivatalnok főügyész-

szé választásáról akár Mikszáth is írhatta volna. *A Rokonok* újabb divatja mögött sem lehet nagyon más, mint az az érzés, hogy a legújabb új rend-szer sem változtatta meg alapvetően a világ működését, a közügyek intézésének, a közpénzek kezelésének menetét. Mai újsághírek rezonálnak a mondatok. Az életstílus, a külsőségek, a köznapi ízlés azonban gyökere sen megváltoztak. Talán már maga a rokonság sem olyan fontos összetevője a korrupciónak, mint volt hajdan. A régi törzsi összefüggéseket és összefonódásokat mára más érdekkapcsolatok váltották föl. Csak a korrupció maradt.

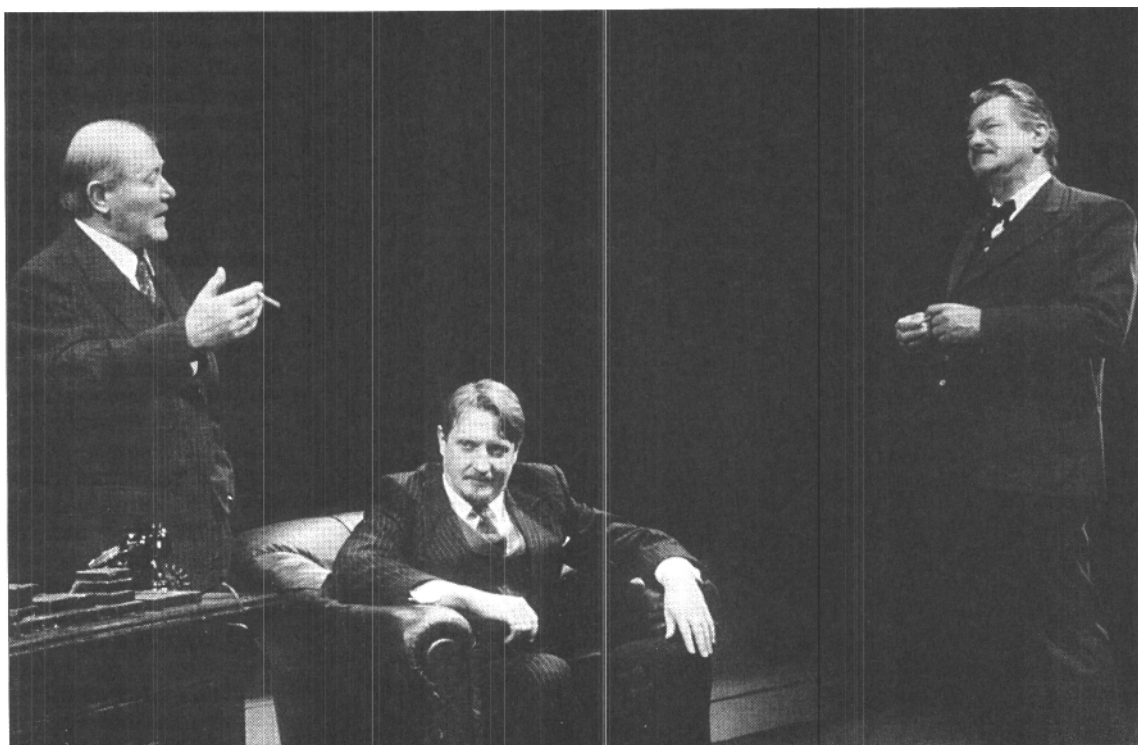
Éppen ezért *a Rokonok* ma már történelmi drámának számít, és előadásának

a nevezetes három, de két időnek föltétlenül. A stílusban találkoznia kell a cselekmény idejének az előadáséval. Nem olyan nagyvonalú távoli múlt esetében ez bonyolultabb földadat, mint a gátlástalanul kortalanítható régebbi alkotások esetében. Móricz realizmusa különben is ellenállna mindenféle túlzott absztrakciónak. Valamennyire azonban mégis el kell emelni a darabot a maga idejétől, ha azt akarjuk, hogy a mi viszonyainkról is szóljon.

Debrecenben Szakonyi Károly változata hívebb Móriczhoz, mint Babarczyé, amennyiben nagyobb szerepet játszik benne a szerelem, amelynek a kaposvári feldolgozás alig hagyott helyet és időt. Igaz, a debreceni előadás nagyjából annyival hosszabb is, mint amennyit Kopjáss doktor az unokasógornójével édeleg. Mégsem ez a fő különbség a két előadás között. Kezdetben akár úgy is érezhetjük, Szakonyi módszeresen a regény másik felét fogalmazta színpadra, mint Babarczy. Nála úgy tíz-egynéhány órával korábban kezdődik a történet. Míg Kaposváron a beiktatási murit követő másnapos-fejfájós reggelen találkozunk először az új főügyéssel, Debrecenben magán a murin, egy igazi tradicionális magyaros férfimulatságon ismerked-

körülményeivel, majd az egész társasággal ellátogathatunk Magdalénához, a végzetesen vonzó asszonyhoz, s megtudhatjuk, milyen régen lappang hőszünkben titkon a szerelem.

Később persze óhatatlanul találkozik a két verzió - az igazán fontos jelenetek mégis megkerülhetetlenek. Jönnek a rokonok, jön a korrupció, jön a csöbbe húzás. Es jön a tragédia. Parászka Miklós rendezésében a nyitó jelenetben megpendített alaphangon folytatódik az előadás, a magyar vidék, a magyar dzsentri ábrázolásának hagyományai szerint. Igaz, a nagy stílus megkopva és egyenetlen színvonalon jelenik meg. Legjobban Simor Ottó csinálja Berci bácsi hálás szerepében, Miske László Polgármestere ugyancsak hiteles ebben a közegben. Sárközy Zoltan viszont mélyen elrejtí Kardics sajátos vonásait a stílus mögé. Oláh Zsuzsa jó mint aggódó, az életmód változásától ösztönösen tartó és féltékeny feleség, Majzik Edit viszont semmit sem tud kezdeni a modern, dzsesszhez vonzó, nagyvilági nő figurájával. Idegen marad nemcsak a környezetétől, de a szereptől is. Sebők Klára Kati néniként pedig elég rémisztően „ripizik”. Különösen hálátlan szerep Kopjássé. Egy jelentéktelen ember, aki tragédiájában is jelentéktelen marad. Ugyanakkor bonyolult jellem, nehéz megra

Sárközy Zoltán (Kardics), Jantyk Csaba (Kopjáss) és Miske László (Polgármester) (Mátbé András felvétele)

meg kell felelnie ha nem is

gadni és megjeleníteni fő vonásait. Nagy munkával végül csak olyan semmilyen figurát lehet összehozni, aki elvész a sok színes karakter, erős személyiség között. Ezen Jantyik Csaba sem tud változtatni.

Kopjáss öngyilkossága nem tragikus, még csak nem is tragikomikus, inkább egy adott pillanatban a szituáció rossz felméréséből adódó szerencsétlenség. Mint amikor valaki elnézi a lámpát egy útkereszteződésben, és a robogó autó elé lép. Szakonyi változata leginkább abban különbözik Babarczyétól, hogy mégis, mindenképpen szeretne tragikus hőst faragni a főügyészből. Szeretné a vele történetek és az általa elkövetettek ellenére az erkölcs, a tiszta közélet bajnokának beállítani, s ennek megfelelő véget juttatni számára. Ezért aztán - sajnos, eredetibb módon ez alig-ha írható le - a sültrealizmus átmegy szürrealizmusba. Miután meghozzák Kopjáss ön-gyilkosságának hírért, a halott főügyész végigjárja a színen álldogáló főbb szereplőket, akik mikroportba mondják összefoglaló szövegüket, s e kihangosított látomás után még egyszer, most már a nyílt színen is szíven lövi magát. Deák Réka

legrégebben a helyén az országban. Ő a megtestesült nyugalom, még akkor is, amikor a revízió hírértől még Kardics is megijed. Kelemen Kata jelmeztervezői fantáziáját a férfiak öltöztetése nem igazán mozgathatta meg, az asszonyokra viszont érdekes, szép, színpadra való ruhákat adott.

ZAPPE LÁSZLÓ

Móricz Zsigmond: Rokonok
(Csokonai Színház, Debrecen)

A regényt színpadra írta: Szakonyi Károly.

Díszlet: Deák Réka.

Dramaturg: Tőreki Attila. Jelmez: Kelemen Kata. Rendezőasszisztens:

Sóvágó Csaba. Rendező: Parászka Miklós.

Szereplők: Jantyik Csaba, Oláh Zsuzsa, Garay Nagy Tamás, Majzik Edit, Miske László, Simon Katalin/Mohos Nagy Éva, Sárközy Zoltán, Simor Ottó, Sebők Klára, Páris Noémi, Juhász Árpád, Maday Gábor, Korcsmáros Gábor, Füredi Krisztián, Kertész Tamás, Bajnok Piroska, Bander Hajnalka, Földeáki Nóra, Anga-Kakszi István. Sóvágó Csaba. Tenki Ferenc.

BRONTE-SCHWAJDA: ÜVÖLTŐ SZELEK

KLIPSZÍNHÁZ

A szolnoki színház legtöbbet foglalkoztatott írója Schwajda György. Jelenleg két olyan darab van műsorán, amelyet ő jegyez: *a Lüssisztraté* és az *Üvöltő szelek*. (Még egy drámaszerző van abban a szerencsés helyzetben, hogy akad színház, melynek műsorán egyszerre két darabja is szerepel: Shakespeare. De ő a *tantiéme-re* hajt.) E dramaturgi termékenység, pontosabban intenzív jelenlét alighanem a drámaírói (átmeneti?) természetlenség *kontrapunktja*, valamint egy (szintén átmeneti?) helyzet folyamánya: amióta Schwajda egy középfajú politikai színmű főszereplője, aligha jut ideje e sokkal hálátlanabb feladatra: a drámaírásra.

Ezenkívül Schwajda György a szolnoki színház legtöbbet foglalkoztatott rendezője. Amit ír vagy átír - meg is rendezi. Elsősorban azért, mert figyelmetlen igazgatója nem veszi észre, hogy Schwajda nem tud rendezni, legalábbis a szónak abban az értelmében, amely a művészi alkotótevékenységre vonatkozik; a legjobb esetben játékmesterként dirigálja az előadást, azaz segít megoldani, hogy az érkező és távozó színészek ne ütközzenek össze a járásban. (Kétségtelen, hogy bizonyos nézőpontból ez sem kevés; van, aki ezt a feladatot sem abszolválja rendesen, mégis rendezőnek hívják.)

Schwajda György színházi pályájával

egyáltalán nem törődik az igazgató. Nem gondolkodik Schwajda alkotói személyiségében, a feladatok gondos egymásra épülésében, a kihívások megkomponálásában: Schwajda, az igazgató *ad hoc* használja ki Schwajdát mint adaptációkészítőt és játékmestert, és ezzel nagyon sokat árt neki.

Lehetséges, hogy Schwajda igazgató a jövőbe lát, és attól tart, hogy ha ő - egyéb elfoglaltságainak megsűrűsödése miatt - nem lesz igazgató Szolnokon, akkor Schwajdát, az adaptáló játékmestert senki nem fogja e nemből foglalkoztatni. (Gondolom, előrelátó menedzserként nagyítóval keresi azt az embert, akit ebből a szempontból is megnyugtató utódjának szeretne.)

Lényeg a lényeg: az *Üvöltő szelek* szolnoki bemutatásával viszonylag könnyű megoldás született a nehéz megoldásokkal teli időszakban. Az előadás hat évvel ezelőtt a Művész Színház egyik nyitó produkciója volt; viszonylag kevés szolnoki látta, tehát viszonylag keveset kellett bíbelődni az újrafogalmazással, annál többet a memória tornázatásával.

E sorok írója annak idején kedvelni akarta a művész színházi produkciót; részben mert drukolt az új színháznak, részben mert ígéretesnek tartotta a dramaturgiát, és részben mert néhány kollégája teleutálta vele a sajtót.

Az eltelt hat évben sok minden változott; előbb Schwajda nem lett a Művész Színházban, aztán a Művész Színház is megszűnt. Lett viszont két olyan kereskedelmi televízió, amely kilóra vásárolta és sugározta azokat a dél-amerikai sorozatokat, melyek dramaturgiája oly megkapóan hasonlít erre a szolnoki előadásra, hogy Schwajda akár plágiumperit indíthatna a távoli földrészben dolgozó hasonló státusú kollégái ellen.

Hogy Emily Brontë romantikus nagyregénye nehezen transzformálható színpadi műve - ez Pesten is látszott. A sűrített és porgetett jelenetekbe zsúfolt szenvedélydráma éppen az ívek és folyamatokat nélkülözötte, mintegy szükségképpen eltekintett a finom árnyalatoktól és a megbúvó bonyodalmaktól, és a „fő csapás” mentén futtatta végig a többgenerációs szerelmi és bosszúhadjáratot. „Szereti, nem kapja meg, bosszút 411, belebukik.”

A budapesti előadást a színlap szerint Garas Dezső rendezte, Töröcsik Marival és Bencze Zsuzsával együtt. Rossz nyelvek rebesgették, hogy a sok bába helyett a bemutató közeledtével végül maga Schwajda - a színház akkori ügyvezető igazgatója - vette kezébe a rendezést. Igaz vagy sem, akkor is mindegy volt, ma még inkább az: rendezés nemigen látszott azon az előadáson. Ami viszont nagyon is látszott: a hajdani Művész